

AZ IDEGENFORGALOM SZEREPE A VÁROSKÉP ALAKÍTÁSÁBAN MISKOLCON

† FÜGEDI MÁRTA–DOBROSSY ISTVÁN

1973–1993 között a miskolci múzeumban eltöltött két évtizedünk számos közös tanulmányt eredményezett, voltak közös és megvalósított kutatási elképzeléseink, s immár maradtak olyanok, amelyek a megvalósítandó feladatok területéről áttevődtek az emlékek világába. Negyedszázada az észak-magyarországi kenderkultúra vizsgálata kapcsán vetődött fel, hogy közel száz településen végzett recens gyűjtések, az 1960-as évek végétől, 1970-es évek elejétől készített – ma már archívumnak tekinthető – fénykép-felvételek, terminológia-vizsgálatok, eszköztipológiák, munkafolyamat-elemzések felhasználásával készítsünk egy monografikus igényű áttekintést „A kender feldolgozása és a vászon-alapanyagú termékek szerepe Észak-Magyarország népviseletében” címmel. A kötet címe még bizonytalan volt, de tematikai rendszere már összeállt. A rostot szolgáltató növények (kender, len, csalán) szerepe a paraszti gazdálkodásban, a rostfeldolgozás a fonal előállításáig, s még annak megszövése, a vászon előállításáig az én feladatom lett volna. A különböző vászonfélék kereskedelme, cseréje, ennek a családok történetében „aranytartaléknak” nevezett terméknek (mert mindig pénzzé tehető, értékesíthető volt), a mennyiségi számbavétele, a paraszti gazdálkodáson belül az értékek és arányok megtalálása közös elképzelés és munkamegosztás alapján történt volna. A munka harmadik nagy fejezete a vászomból, vagy vászon-alapanyagú termékekből készült ruházati cikkek, vagy viseletdarabok, s azoknak a paraszti világban, a paraszt-polgári társadalomban betöltött szerepe, bemutatása, a változások nyomon követése már egyértelműen Márta sokszínű, árnyalt megközelítését, a bemutatásban az ő figyelmes-érzékenységet kívánta meg. Az ő útja az egyetemre, az enyém a levéltárba vezetett, s ha a téma felvetődött mindig nyugalmasabb évekre várva, megnyújtottuk a határidőt. S a határidő – negyedszáznyi dobozba zárt, feldolgozásra, összegezésre váró anyaggal – kitolódott a végtelenbe. Mátraderecske – mint az 1970-es évek elejének nagy néprajzi gyűjtőtábora a debreceni Néprajzi Tanszék és az egri múzeum közös istápolásával – a megjelent köteten túl, a résztvevők számára minden bizonnyal kellemes, gyakran felidézett emlékké vált. A hiedelemanyag átalakulási, megszűnési folyamatát szerettük volna nyomon követni, amikor öt-öt évenként visszamentünk, s az, hogy más „generációval”, a hordozók és befogadók gyorsan változó megnyilvánulásaival, a hiedelemanyag meseszerűvé váló kopásával találkozunk, hittük azt, hogy egy különleges folyamatot tudunk majd nyomon követve elemezni. Mátraderecske hiedelemanyagának változásvizsgálata is végérvényesen lezárult 2000-ben.

Közös munkáink egyik szép emléke a borsodi-gömöri megyehatárok közelében, Putnok központtal működött termelészövetkezet (több mint 10 település tartozott a központhoz) történetének, történeti néprajzának megírása volt. Néprajzos berkekben nem váltott ki osztatlan elismerést és sikert a kötet, hiszen az 1980-as években ez nem minő-

sült néprajzi témának. Ekkor még nem hiszem, hogy bárki is gondolt volna arra, hogy a mezőgazdasági termelőségvetkezet, mint „olyan” két évtized múlva jobbára már csak történelmi emlék lesz. (Az egyetemen a történészek számára megismerendő tananyag, míg a levéltárban fontos dokumentációegyüttes, már amennyit sikerült az egyes termelőségvetkezetek anyagából felszámolásuk közben, vagy után megmenteni. A megmaradt anyag kutatása pedig ugyanolyan fontos, mint a lassan mögöttünk lévő 20. század bármelyik más kutatási területéé.) Mindenesetre mi akkor azt gondoltuk, hogy a termelőségvetkezetet lehet úgy is szemlélni, mint a „hagyományos” paraszti gazdálkodás (és gondolkodás) szétrobbanását, s más társadalmi körülmények között, de a faluszervezet keretein belül történő újraszerveződését, a paraszti gazdálkodás megjelenését más minőségben. Hogy a termelőségvetkezetek megszűnése (megszüntetése, felszámolása) után szerveződő, kisebb-nagyobb területen termelő gazdaságok válhatnak-e egy néprajzos számára kutatási feladattá, ugyanolyan dolog, mint amire mi két évtizeddel korábban vállalkoztunk.

E hevenyészve kiragadott néhány példát azért említettem, hogy azok számára is akik nem voltak munkatársai a múzeumnak, vagy fiatalabb generációt képviselnek, érzékelhető legyen: különböző szakterületünk, témáink ellenére gondolkodásunkban nagyon sok volt a közös, meglátásunkban a hasonló, s a végső konklúzió levonásában mindig eljutottunk az egyetértésig. Egyikünk ki tudta egészíteni, be tudta fejezni a másik írását, előadását.

A múzeumból kilépve, ahogyan útjaink másfelé vezettek, más feladatokat kellett megoldanunk, más-más szakmai problémákkal, igényekkel és természetesen elvárásokkal találkoztunk. Egyetemi oktatómunkája közben Márta megtartotta közvetlen, napi kapcsolatát a múzeummal, és speciális témákban európai szintéren, európai gondolkodóként mozgott. Ez szó szerint értendő, hiszen hosszabb-rövidebb tanulmányútjain Európa számos egyetemén megfordult, s a magyar népművészet alakulását ő már nem belülről, hanem európai rálátással szemlélte. Habilitációs értekezésében a 19–20. századi nemzeti kultúra és magyarságkép árnyaltabb és reálisabb megközelítését vállalta fel, három tájegység, Kalotaszeg, Sárköz és a matyóság népművészetének „felfedezését és divatját” állítva a bemutatás, elemzés középpontjába. Azt vizsgálta, milyen következményei lettek annak, hogy „háziipari szervezeti keretek között indult meg a három legkorábban felfedezett tájegység, Kalotaszeg, Mezőkövesd és Sárköz népművészetének újraélesztése, újrafogalmazása és propagálása is.”¹ A propagálás, a propaganda elvezette az idegenforgalomhoz, azt vizsgálta, hogy egy település kultúrája (függetlenül attól, hogy faluról vagy városról van-e szó) az idegenforgalom, főleg az 1920-as években felfokozott, erőltetett idegenforgalom hatására milyen változásokon megy át, hogyan változik meg.

A Miskolc monográfia negyedik kötetéhez (1848–1918) kapcsolódva vizsgálta a miskolci polgári viselet 18. századi gyökereit, amihez vagyonszeírásokat használt, önálló levéltári kutatásokat végzett.² A 19. század végén, a honfoglalás ezredik évfordulójára készülve (de ezt megelőzően már a világkiállításokon való részvétellel) a falusi és városi kultúra jeles tárgyai kikerültek saját, természetes környezetükből, s a nemzeti ipar reprezentánsává váltak, a nemzeti sajátosságokat képviselték. Ezt a folyamatot érzékelte a „Borsod megye népe a millenniumi kiállításon” című tanulmányában.³ A századforduló „arculatváltásához” elemzés tárgyává tette az 1898–1938 között megjelent, s Miskolcra szóló idegenforgalmi tájékoztatókat, almanachokat, „kirakat”-okat, útikalau-

¹ Fügedi M., 1999. 10–11.

² Fügedi M., 1991. 169–177.

³ Fügedi M., 1996. 349–363.

zokat, de az igazán értékes, lényeges elemeket feltáró összefoglalókat, mint pl. Zsedényi Béla meghatározó jelentőségű munkáját.⁴ Ezek után jutott el a fenti tanulmányához. 2000-ben vagy 2001-ben szeretttünk volna Miskolcra egy „imázs” könyvet megjelentetni. Ebbe a kötetbe készült Gyulai Éva tanulmánya: „Bor és kenyér. Miskolc toposzok az újkori ország- és útleírásokban” címen. S mivel Gyulai Éva a 19. század 60-as éveiből is hoz anyagot (Pesthy Frigyes), Fügedi Márta a 19. század harmadik harmadától folytatta volna a városról alkotott kép változásainak nyomon követését, s ebben igyekezett megtalálni az idegenforgalom szerepét. A tanulmány befejezésére azonban már nem adatott számára idő, így alábbiakban ismét együtt és közösen fogalmazunk.

* * *

A 19. század végén – minden bizonnyal ebben nagy szerepet játszott a magyar honfoglalás ezredéves ünnepségeire való készülődés, a nemzetközi, majd az országos és a helyi rendezvények lebonyolítása – egy „műfaji” váltásnak lehetünk tanúi. Egyrészt „megszületik” a magyar képeslevelezőlap-kiadás, amely először egy-egy település központi építészeti képét, később egy-egy jelesebb objektumot (középületet, szobrot), majd különlegességeket is bemutat, illetve a helyi megrendelők ezt a sorrendet követik, a helyi nyomdák pedig ezt követendő példaként fogadják el. Az érintett várost tehát nem bemutatják, hanem a város mutatkozik be az ország előtt a legjellemzőbb, legtöbbet sejtető építészeti arculatának egy részletével. Ezt a képet pedig nemcsak magával viszi, hanem elküldi a turista, az „idegen”, magával víve szubjektív tapasztalatait, benyomásait, véleményét. Egy város a látvánnyal lép a külvilág, az ország nyilvánosságára elé.⁵

A korábbi tudományos vállalkozások, amelyek az ország egészének bemutatását tűzték célul – nevezhetnénk a műfajt országleírásnak, – most „konkretizálódnak”, megyetörténeti és főleg várostörténeti monográfiák születnek. 1886–1911 között negyed évszázad alatt Szendrei János ötkötetes monográfiája a város imázsát alakító tényező. Egy évszázad elteltével és a városban élők számára, vagy a város iránt érdeklődők számára is meghatározza a városról alkotott képet.⁶

A nap és hetilapok rendszeressé válása új kaput nyit befelé, s betekintést, rálátást enged a kívülálló számára. A századfordulóra összességében más válik fontossá, mint a korábbi évtizedekben.⁷ Gyulai Éva állítása szerint „a Magyar Millennium körüli ünnepek felélesztették a klasszikus honismeretet, de már propagandisztikus céllal, az ezeréves Magyarország táji szépségeit, társadalmi vívmányait és sokszínűségét bizonyítandó.”

A megszülető új igény az idegenforgalom. Részben a közlekedés adta lehetőségeket kihasználva, részben – s valóban propagandisztikus céllal is – kiadványok, emléktárgyak sokaságával igyekeznek megismertetni először a magyar népművészet táji egységeit

⁴ Zsedényi B., 1929. 35–72.

⁵ Petercsák T., 1994. 13–23.

⁶ Szendrei J., 1886–1911. I–V. kötet.

⁷ 1881-től jelent meg a Kereskedelmi és Iparkamara elsősorban gazdasági, társadalmi híreket közlétező, s egyszerű reklámmal, közérdekű hirdetésekkel megjelenő lapja, a Borsodmegyei Lapok. 1883-tól ezt kiegészítette a Borsod-Miskolczi Közlöny. A századfordulóhoz közeledve, 1892-től jelent meg a Szabadság, amely 1903-ig a függetlenségi párt lapjaként jelent meg, majd ekkortól – de új évfolyam számozással – megjelent helyette az Ellenzék. Inkább társadalmi, szépirodalmi hetilapként forgatták a városiakok a Borsod-Miskolczi Hírlapot, amely 1900–1903 között az egyébként sokoldalú információöszönben is hézagpótló volt. Főleg ezek a lapok azok, amelyek ismerete nélkül aligha alkothatunk reális képet a századforduló közhangulatáról, izlésvilágának átalakulásáról, jellemzőiről.

és értékeit (matyóság, Kalotaszeg, Sárköz), majd a megismertetésnek ugyanez az igénye eléri a városokat, így Miskolcot is. A háború előtti monarchiában, az Osztrák–Magyar Monarchia városaiban – az idegenforgalom lehetőségeit és vonzerejét felhasználva – új városkép kialakítása fogalmazódik meg. Így ki kell alakítani az önálló törvényhatósági jogot nyert város nagyvárosi imázsát. Tehát jóval a trianoni döntést, jóval az első világháborút megelőzően megfogalmazódik Nagy-Miskolc képe. Ez a kép a meg nem valósult szabad királyi városságból is következett. (Ehelyett a város csak ígéreteket kapott, reményt veszített és a cél érdekében nem kímélte pénzét sem.) A szabad királyi városság helyett megtörténik az első nagy szakadás az uradalomtól, a második nagy szakadás pedig a vármegyétől. A „szakadások” megszülik az „egységesítési” törekvéseket. Miskolcra főiskola kell (Sárospatakról), ipari-bányászati központtá kell válni (Diósgyőr, Pereces), ki kell bővíteni a mezőgazdaságilag művelhető határt (Martintelep, Hejőcsaba), s a nagyváros ivóvíz-ellátásához (másképpen az üdülő „övezet” kialakításához) szükség van Tapolcára, amely ekkor jogilag Görömböly-Tapolca. Ez az új város, s a 20. század imázs kialakításában részt vesz a sajtó, minden városismertető kiadvány, s a megalakuló idegenforgalmi szervezet.⁸

A történelmi múltat láttató Diósgyőr, a nagy hagyományokkal rendelkező kereskedőváros olyan vonzerőt kínál, ami a város jelképe: az Avas, s olyan városkörnyéket, mint Hámor-Lillafüred és Görömböly-Tapolca.

Miskolc 20. századi imázs-alakítását lépésről lépésre nyomon követhetjük a századforduló környéki „Miskolczi Almanach”-okból, majd a 10-es években a „Miskolczi Kalauz”-okból, amelyeket a 30-as években a „Miskolci Kirakat”-ok, a 40-esekben a „Miskolci Útmutató”-k követték. A 20. század második felében az idegenforgalmi ismertető mellett a „Miskolc Útikönyv”-ek uralják a terepet, s évtizedeken keresztül ugyanazok a sztereotípiák fogadják a helybelit, mint az idelátogató (de magyarul is tudó) turistát. A század utolsó évtizedét a „Vendégváró” sorozat darabjai jellemzik, amelyek a város, a táji kistérség vagy régió, és a nagyobb közigazgatási egység, a megye idegenforgalmi (látványosságokat, hagyományokat, építészeti–művészeti–történeti emlékeket bemutató) „értékesítését”, „eladhatóságát” igyekeznek előtérbe helyezni úgy, hogy formabontó köteteket jelentet meg a kiadó. Ez új, magas színvonalú kínálat, ennek megfelelő nyomdatechnikával, információs és képi anyaggal, új tartalmi felfogással és megfogalmazással.⁹

A városkép-alakítás „idegenforgalmi vonulata” az alábbi Miskolc-elemeket sorakoztatja fel.

Az 1897-ben megjelent Miskolczi Almanach köszöntőjét Lévay József írta, s az egész gondolatsort áthatotta a készülő Kossuth-szobor anyagi támogatásának vágya. Ennek ellenére úgy látja, „hogy bármennyire bámulatos és lélekemelő Budapest haladása a közelebbi ötven év alatt; tündöklő fénye és gazdagsága még sem jelenti a nemzet egyetemének boldogságát.” Az ország nemcsak fővárosáról szól – mint azt érzékelték és bírálták is a millennium idején –, hanem a vidékről, így Miskolcra is, amelynek törekvései „nem csupán helyi érdeket, hanem az általános nemzeti kultúra érdekét is szolgálja.”¹⁰

Ugyanez a hangvétel 1904-ben már a város, mint organikus egység jelentőségét hangsúlyozva megfogalmazza: Miskolc = Avas alatti metropolis. Ez a 20. század egyik

⁸ Dobrossy I., 1995. 65–76.; Terplán Z., 1956. 1–7.; Terplán Z., 1958. 71–74.; Terplán Z., 1970.; Zsámboki L., 1991.; Zsedényi B., 1929. 145–146.

⁹ Láng O., 1897. 3–6.; Lippay B., 1910. 46–48.; Gencsi S., 1906. 5–7.; Halmay B., 1936.; Halmay B., 1937.; Földes L., 1942. 11–13.; Bánhegyi Gy., 1956. 3–4.; Körtvélyesi E., 2000.

¹⁰ Lévay J., 1897. 5–8.

legfontosabb szlogenje, ami az 1920-as években annyira felerősödik, hogy néhány évtized múlva, tartalmát tekintve nem lesz több mint egy közhely a többi között.

A városbemutató idegenforgalmi kiadványok sorába Miskolc 1910-ben illeszkedett be, vagy jelent meg először. Ennek egyszerű oka az volt, hogy a hasonló kiadványokat Magyarországon a lipcsei Woert-féle cég jelentette meg (Miskolc előtt így látott napvilágot Eger, majd Brassó idegenforgalmi útmutatója). A kiadvány mind a mai napig a legkorrektebb, leghasználhatóbb (várostörténeti értékű) áttekintése Miskolcnak, Diósgyőrnek, Hámor-Lillafürednek, Görömböly-Tapolcának és Pecesnek. Mít őriz Miskolc korábbi érdekességei, toposzai és újabb kutatási eredményei közül, amelyek imázsalkító tényezők lesznek? „Akinek nincsen hosszabb tartózkodási ideje: jól teszi, ha Miskolc különleges sajátosságával köt futó ismeretséget” – fogalmazódik meg a konkrét ajánlat. „A várost hosszában átszelő Szinva a belső városrészben fekvő házak közt – legtöbb helyen – partképződés hián olyan módon folyik, hogy az épületek csaknem függőleges alapfalai egyúttal a meder kőfalait alkotják, s így kicsiben velencei utca képe tárul a szemlélő elé.”¹¹ A „miskolci Velence” megjelenik a kötetben is, de megjelent kb. 1909–1911 között színes képeslapon is. A Szinva, mint „Miskolc Velencéje” olyan tömörített reklámszöveg, amely az 1950-es évekig jó szlogen. (Amikor a diósgyőri vasgyár és környezetében számos más üzem szennyvizét a Szinván keresztül vezette el, illetve le a Sajóba, ez már csak értelmezhetetlen szólammá vált, olyan egykori városképi hangulattá, amelynek emlékét a képeslapok és a korábbi generációk őrizték.) „Más specialitás nyilvánul meg a »Lacikonyhának« nevezett utcai, nyílt üstökben, melyekben rendszeren sertéshúsból igen ízletes falatokat zsírban sütnek ki és árusítanak ott helyben. A Lacipecsenyének nevezett – igen jó gyomrot kívánó sülteteket – különösen a heti és napi vásárok idején – tömegesen fogyasztja a szintén közelben kapható friss fehércipóval az ingyencözönség.” (Lacikonyhásokat a Búzavásár-téren, a Tetemvár-téren, de még a Rákóczi és Kálvin utcák kereszteződésében lévő vashídnál is található – reklámozza a „történelmi” ingyencözönséget a kötet szerzője.) Bár már van villamos, bérkocsi és fogatos személy- ill. teherszállítás Miskolcon, mégsem ez a figyelmet felkeltő, hanem „a közlekedő járművek között a kétkerekű talyigák, amelyek egyszerű kiállításuknál és eredeti ősmagyar szerkezetükénél fogva tűnnek fel. Tulajdonosaik ezeket egy lóval, kizárólag teherszállításra alkalmazzák.” A „látnivalók és szórakozások” között Miskolc 10 temploma közül elsődlegesen az avasi templomot, a múzeumot és a színházat javasolják. Az Avas, mint „páratlanul szép hegyi liget”, s a jövőben „valóságos Tusculum” jelenik meg a tervbe vett Rákóczi-toronnyal, amelyet a Horváth Lajosról elnevezett legfelső platón kívánnak majd felépíteni. „Az Avas megtekintését senki el ne mulassza; mert a már említett élvezetek mellett a miskolczi népéletet innen lehet legközvetlenebbül szemlélni” – ajánlja az „idegenvezető”, de a vendéglátásban nem esik szó a kocsonyáról, s az ebbe fagyott béka történetéről sem. Úgy tűnik, mintha a történettel (vagy legendával) nem szívesen barátkoznának a miskolciak, de a kötet egyik reklámjában mégis megjelenik a város akkori „logója”, a „hamutartónak alkalmas tányérka, mely a miskolczi kocsonyát a befagyott békával ábrázolja, s egyedül Pfliegler J. Ferencz üveg-, porcellán-, fém- és lámpaáru üzletében kapható”.¹²

Az ismert, s a korábbi évszázadokból átörökölt toposzok mellett megtudjuk, hogy Miskolc „geológiai és archeológiai szempontból tekintve – környékével együtt – felette érdekes hely”, s „nem csekély fontossággal bír az a tény”, hogy az őseink eszközeit az

¹¹ Lippay B., 1910. 46–48.

¹² Lippay B., 1910. 91.

avasi szőlőkből és egyes városi telkekről százsámra ásták ki. (Még évtizedeket kell várni, hogy megfogalmazódjék, s bekerüljön a köztudatba: az Avasalján ekkor egy új, az európai kutatásoknak e témában irányt szabó tudomány született. A „Bársonyházi kőszakócák” ma már Miskolctól, az Avastól elválaszthatatlan tudományos és közismert megfogalmazások, részévé váltak a város 20. századi imázsának.)

1906-ban egy olyan tanulmány látott napvilágot, amely érdemi folytatása a 18–19. századi nagy leírásoknak, Bél Mátyás vagy Benkő Sámuel munkásságának, s előfutára Zsedényi Béla 1929-ben megjelent, s Miskolcot mai napig példaértékű szakmai nagyvonalúsággal bemutató feldolgozásának, amelyben a város szellemi életét és kultúráját tette vizsgálat tárgyává.¹³

Gencsi Samu nemcsak régi toposzokat elevenít fel, hanem Miskolc imázsát fogalmazza meg „Miskolcz város jövője” című munkájában. Amiben ötvözi az elődök munkáját, a következő: „...Miskolcz város földrajzilag oly szerencsés fekvéssel bír, az ország fővárosához oly közel van, a természetadta előnyök, mint fürdőhelyek és nyári tartózkodásra alkalmas területek oly bőségesen vannak körülötte, de maga Miskolcz lakossága is oly ipari-érzékkel bír, hogy vétek lenne, ha ezen személyi és dologi előnyök kellő módon ki nem használnának.... hiszen Miskolcz ma már a tekintélyes vidéki város jellegét nemcsak kereskedelmi, hanem külső szépsége által is kiérdemelte.” Az új elem a „külső szépség”, amely kettős tartalmú. Egyrészt a tanulmány megírását alig egy évtizeddel megelőzőleg készült el az 1878. évi árvíz utáni, s a város történetének első rendezési terve (1894). Annak elfogadása után (1897) megkezdődhetett egy modern, 20. századi polgári nagyváros arculatának kialakítása.¹⁴ A millennium nagy építkezései (Korona szálló, Erzsébet tér, Városház tér épületei) új hangulatot adtak a történelmi belvárosnak. A „külső szépség” másrészt szólt a környezet kulturáltabbá tételéről, az Avas, a Kálvária-domb és a Népkerthegység városi ligetté alakításáról, az Avasrendezésről. Ezen túl szólt Tapolca és Lillafüred idegenforgalmi hasznosításáról, az alábbiak szerint: „Miskolcz város lakossága, melyre nem mondhatni azt, hogy a körülötte fekvő latifundiumok képezték volna létezésének és fejlődésének alapját, ép e pillanatban áll tehát azon feladat előtt, hogy a jelentkező vállalkozási szellem előnyeit a maga részére kiaknázza, mégpedig az által, hogy magából is a körülötte fekvő szép helyekből oly központot teremtsen, melyen a vidéken lakó, valamint a fővárosból, sőt az ország más részéből is, üdülésre és ideiglenes tartózkodásra kívánckozó elemek szívesen megtelepedjenek, vagy ideiglenes tartózkodást keressenek.”¹⁵

Ez tehát az idegenforgalmi koncepció, amely a turistákat és a véglegesen letelepülni szándékozókat egyaránt vonzza. Erre még ki kell építeni egy intézményrendszert, „a melyek minden emberre nézve kívánatosná teszik, hogy ha más város és Miskolcz között kell választani, akkor ezen városnak adja az előnyt és különösen, hogy városunk vezetése a mellettünk fekvő Görömböly-Tapolca, Diósgyőr-Tapolca, és Lilla-Füred természetadta előnyeit úgy használja fel a város fejlesztési műveletben, hogy a nyári üdülést kereső nagyközönség egyrészt e helyek természeti szépsége, másrészt a közelben fekvő Miskolcznak berendezkedése által e városnak és vidékének minél tömegesebb látogatására bírassék.”¹⁶

¹³ Zsedényi B., 1929. Főleg az első rész, „A genius loci”-ban megfogalmazott gondolatai azok, amelyek folytatása a 20. század végén is kívánatos lenne. i. m. 11–40.

¹⁴ Iglói Gy., 1992. 66–79.

¹⁵ Gencsi S., 1906. 5–7., 70–82.

¹⁶ Gencsi S., 1906. 6–7.

Gencsi Samu és Zsedényi Béla munkái megjelenése között közel negyed évszázad telt el. Közben „volt” egy elbukott világháború, amely eredményeként széthullott az Osztrák–Magyar Monarchia, s az utódállamok sorában „elfoglalhatta” helyét a trianoni határok mögé kényszerített Magyarország. A társadalmi szintre emelkedett depresszió, a békediktátum szülte sokk és hosszan tartó trauma, a megváltozott helyzet kilátástalansága különleges „továbblépési” lehetőséget fogalmazott (fogalmaztatott) meg Miskolccal. Többféle elképzelés született a város arculatának alakulására, illetve alakítására. Az adott helyzetet, s ebben a múlt jelentőségét, a hely szellemét Zsedényi a következőképpen látta és fogalmazta meg: „Nehéz feladat előtt áll az, aki Miskolcon a *genius loci*-t keresi. Pedig feltalálható itt is. Él, hat és lobog. Tehát van. Csak nem a régi fény romjai között kell keresni, hanem a földrajzkönyvben. A poros akták, elsárgult föliánsok között nem a zászlólengető és kardvillogtató, harcilármás nagy haditények beszélnek róla, hanem az a szerény és láthatatlan, de szívós és nagyszerű energia rejtegeti, amely itt él valahol halhatatlanul az Avas alján, a Szinva-parton, és bármily csapást vagy pusztulást hoznak is az idők, új munkára serkent.” Az új munkát, az új jövőt pedig látja, s abban véli felfedezni, hogy „nagy riválisa Kassa nyelt el előle mindent, s amikor fejlődése végre, immár felszabadult erővel, a legújabb korban szinte vágta csapott át, a magyar felvidéki szellemi élet vezető szerepe még mindig Kassa kezében maradt, s – ti. Miskolcnak – a szürke »csizmadiaváros« szerepével kellett megelégednie ... A trianoni sorsban azonban Kassa öröksége szállt reá. ... Miskolc máról holnapra a magyar Felvidék fővárosa lett.”¹⁷

E sorokból szinte süt, perzsel az a gondolat, hogy nem a múlt idézése a fontos, hanem az adott helyzetben megtalálni a létezés, a városépítés és gondolkodás további keleteit. Most „Miskolc a mai magyar Felvidék szíve”. Miskolc szívébe pedig bekönyörül az Avas, „amely nélkül Miskolc és a miskolci élet el sem képzelhető. ... Az Avas a város romantikája, de bölcsője azoknak az álmoknak is, amelyek odalent a városban, a felébredéskor, köveket raknak egymásra és palotákat emelnek a jövőnek.” Ez az összekötő gondolat, a kapcsolat a „mai magyar Felvidék szíve” és „Nagy-Miskolc problémája” között. Zsedényi – de mellette mások is – Diósgyőr és Hejőcsaba csatlakoztatásával (19 236 fővel, illetve 4455 fővel) kialakítja a 81 673 főt számláló Nagy-Miskolcot, az ország negyedik, a magyar vidék (avagy a vidéki Magyarország) harmadik legnagyobb városát. Ennek a városnak a perspektívája a következő: „joggal követelhet érdeklődést, megértést és féltve ápoló gondoskodást szellemi élete és kultúrája iránt, nemcsak saját polgáraitól, hanem úgy az állam-kormánytól, mint a nemzet egyetemes közvéleményétől is, mert kultúrája, de a magasabb szellemi életre való törekvése is, ezen az előkelő örhe-lyen, ma már saját érdekén túlmenő egyetemes nemzeti érdek.”

A Zsedényi Béla által használt „magyar Felvidék szíve” után sorban jelennek meg a Miskolccal kapcsolatos új szlogenek. A Nemzeti Újság különszáma a „magyar Ruhrvidék székvárosá”-nak nevezi, a Reggeli Hírlap cikksorozata a „Felvidék fővárosá”-nak, a Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap „Borsodország”-nak titulálja. A Magyar Szalon című fővárosi képes folyóirat a „Felsőmagyarország központja” megjelölést használja. Érdekes azonban elemeznünk Móricz Zsigmond 1930-ban, a Nyugatban megjelent írását, amelyben „Miskolc a legnagyobb jövőjű magyar város” képét mutatja a látogatónak. De ha ez a látogató történetesen Szabó Zoltán (1938-ban), s a „város lelkét kutatja, a város csak sokféle képpel válaszolt”. Ekkortól egy bő évtized alatt alakul ki az, aminek előrevetített képét Szabó Zoltán a következőképpen fogalmazta meg: „Ha van város, amely

¹⁷ Zsedényi B., 1929. 164–165.

pontosan nyomon követte az ország fejlődését és a városalkotó középosztály alakulását, Miskolc ilyen. Ennek a városnak a szeme mindig Budapesten volt, és a magyar középosztály kialakulásának egyes fázisai szépen látszanak Miskolc történetén. ... Miskolc mindig haladt a korrallal, ami annyit is jelent, hogy engedelmesen, sőt túlbuzgón felvette mindazokat a hibákat is, amelyeket a kor magával hozott.”¹⁸

Minden – 1920–1940 között megfogalmazott – szlogenben van valami korábról ismert, jellemző megfogalmazás, vagy arra alapot adó természeti, gazdasági adottság, lehetőség. Ezek a miskolci „márkajelek” vagy helyesebben márkajel-kísérletek valóban új arculatot keresnek, új tartalmat kívánnak feltárni. Ma már azonban ugyanolyan közhellyé süllyedt a „magyar Ruhr-vidék” elképzelése, mint a mórliczi „legnagyobb jövőjű magyar város” feltételezése, gondolata. Néhány kiragadott példa is érzékelteti, hogy a politikai közgondolkodás és az idegenforgalom célkitűzései miként erősítik (erősítették) egymást a 20. század első fele városképének formálásában, kialakításában. „Miskolc a városok előretörésének szimbóluma lett” – fogalmazta meg Mikszáth Kálmán főispán (az író fia) 1930-ban. „Miskolc szimbolizálja azt a fiatalos erőt, amellyel a régi városok az összeomlás után új életre keltek. Miskolc fejlődése nem azért indult meg, mert Kassa »elesett«. – Kassa közelsége nyomta Miskolcot és a megmaradt Felvidék gravitációt mutat Miskolc felé. De Miskolc fejlődésének megindulása már a mostani század első decenniumában kezdődött, amikor még Kassa megvolt és virágzott. ... Miskolc előretörésének természetes erőforrásai vannak: Borsod gazdag természeti kincsekben, a nagy szén- és vastelepekben, kedvező gazdaságstratégiai helyzetében, az Alföld és a Felvidék találkozásában a két kultúra határvonalán egy sajátos kultúra területén, amelynek kifejezője.”¹⁹

Ennek a kultúrának a megismertetésére vállalkozott az 1926-ban megalakult Északmagyarországi Idegenforgalmi Szövetség. (Jogelődjét 1912-ben Kassán hozták létre Felsőmagyarországi Idegenforgalmi Egyesület néven, amely az első világháborút követően megszűnt, de célkitűzései, alapelvei a miskolci példában tovább éltek.) Az Idegenforgalmi Szövetség központja Miskolc lett, hiszen Hodobay Sándor polgármester elmondása szerint: „e várost valósággal erre predesztinálja fejlett kultúrája, intenzív szellemi élete, erősen fejlődött ipara és kereskedelme, alkalmas fekvése, szép vidékű környéke. Mindez Miskolcot különösen alkalmassá teszi az idegenforgalom nyújtotta előnyök kellő kihasználására.” Miskolc idegenforgalmi szerepvállalásában meghatározó volt a polgármester elhatározása, amelyet az alábbi tartalmú körlevélben tudatott a magyar városok hasonlóan első számú vezetőivel: „Miskolc thjf. város vezetősége elhatározta, hogy a város idegenforgalmának növelésére idegenforgalmi hivatalt szervez, amelynek célja Miskolc thjf. város és környékének, nevezetesen a Bükk, Csonka-Magyarország legmagasabb és legszebb őserdőkkel borított hegyvidékeinek, a lillafüredi és aggteleki cseppkőbarlangok vidékének, a Szeleta-barlangnak, nemkülönben a Bükkben lévő fürdők és klimatikus gyógyhelyeknek, um. Lillafüred, a város tulajdonát képező Görömböly-Tapolca fürdő, továbbá Diósgyórtapolca fürdő, Hámor természeti szépségeinek, gyógy- és kultúrtényezőinek, ipari és kereskedelmi értékeinek a legszélesebb körben való ismertetésével e helyeken könnyen, kényelmesen és olcsón hozzáférhetővé tenni. E hivatal címe: Miskolc thjf. város Idegenforgalmi Hivatala, székhelye: Miskolc Városháza.” Megvolt tehát az idegenforgalmi elképzelés, s a megvalósításra – a város

¹⁸ Szabó Z., 1938. 265.

¹⁹ Mikszáth K., 1930.

minden magyar lakosa számára történő megismertetésére – komoly propagandamunka kezdődött.²⁰

Az Unger Hugó által írt Miskolc és környéke című kiadványt folytatják a Miskolci Kirakat című sorozat évente megjelenő köteteivel. A városról és a város nevezetességeiről, különlegességeiről fényképek sokasága készül azzal a céllal, hogy fotóalbum is bemutatthassa a Felvidék fővárosát. 1934-től Miskolci Hét elnevezéssel városbemutató tudományos-kulturális-sport rendezvények kezdődtek, amelyek nemcsak a helybelieket, hanem olcsóbb vasúti közlekedés biztosításával az ország más városaiban, településein élőket is fogadták. Az országos propaganda hatékonyabbá tétele érdekében plakátpályázatot hirdettek. (Mai fogalmaink szerint ez logó- és jelmondatpályázat volt.) A „logópályázat” kiírása szerint a feladat az volt, hogy „Miskolc az északmagyarországi hegyvidék központja, a Bükk legnagyobb városa, a turistaság, nyaralás, fürdőzés gócpontja”, ezért fejtsen ki idegenforgalmi vonzó hatást a város és a régió iránt. A logók és jelmondatok közül néhányat a pályázat bírálata után publikáltak, így az alábbi mondatok kerülhettek a köztudatba: „Felvidéki város”, „Jobb itthon”, „Csak Miskolc”, „Halló Miskolc”, vagy a „Templomok városa”.

A városi műipar, vagy kézműipari tevékenység iparművészeti színvonalra emelését célul tűző idegenforgalom mellé egyértelmű partnerként szegődött a Kereskedelmi és Iparkamara. Miskolcra a kereskedelemügyi miniszternek írott levelében a kamara elnöke kiemelte: „ismeretes, hogy külföldön az egyes idegenforgalmi gócpontok környékén, az idegenforgalom fontosabb áramlási vonalai mellett a műipar igen magas fejlettségű, s – ami a legnagyobb jelentőséggel bír – mindenütt sajátos jellegzetességekkel rendelkezik, amely helyi jelleg az onnan szétáramló műipari cikkekben át az illető vidéknek és lakosságának sajátosságait, kiemelkedő jellemvonásait hirdeti szerte a világon, s nagy idegenforgalmi vonzerőt képvisel.”²¹ Ezért aztán felsorolták az idegenforgalmi célokot szolgáló képes műipart, s az iparosok által gyártható (eladható) termékeket, áruféleségeket. A kerámiaiparosoknak tányérokat, kancsókat, vázákat javasoltak (így éledt újjá a 20. század első harmadában dísztalként és hamutartóként a miskolci kocsonyába fagyott béka.) Az ötvösök és ékszerészek, a fa- és bőrárúképzítők, a textilművesek, de még a grafikusok is kaptak javaslatokat idegenforgalmi nevezetességek, emléktárgyak készítésére. Utóbbiaknak a városképeket, levelezőlapokat, a magyar és helyi népviseletet, a helyi tájat ábrázoló képek készítését és díszalbumok árusítását javasolták. (Az pedig a népviselet, régi népi kultúra, vagy polgári életmód eredetisége, a hagyományok megőrzése, a hitelesség miatt volt fontos, hogy az idegenforgalmi tárgyak, emlékdarabok terveit, modelljeit javasolták összevetni a múzeumban őrzött darabokkal. Az idegenforgalom így szólt bele pl. a matyó népviselet „újjaélesztésébe”, árusítható tárgyakká válásába.)

Egy másik irategyüttes szerint 1930-ban az Országos Magyar Idegenforgalmi Tanács Miskolcon tartotta ülését, s meglátogatták a résztvevők Lillafüredet és Tapolcát, elmentek Aggtelekre, Mezőkövesdre és Egerbe. A tanácskozásról egy 42 pontos előterjesztés készült, ami ma is haszonnal forgatható azok számára, akik egy szakterület, vagy egy település imázsának kialakításán (megváltoztatásán) dolgoznak. Az idegenforgalmi fogadóképesség (szállodák, turistaházak, magánfogadók) kapcsán külön foglalkoztak a belföldi propaganda területeivel, elsősorban művészi képeslapokkal és diaképek készítésével, propagandaalbumok, füzetek és újságok, de plakátok megjelentetésével is. „A

²⁰ B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1925/b. 34. d./13., Miskolc THJF. Város Hivatalos Értesítője, 1928. 3. sz., valamint Hodobay Sándor polgármester szövegét l. B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1906. 15198/1931.

²¹ B.-A.-Z. m. Lt. IX. 201. 2322/1928.

történelmi hűség kedvéért jegyezzük meg – fogalmaz a beszámoló, hogy egy vidékünkre nagy jelentőségű propaganda eszköztől sajnos elestünk, mert eddig nem vezetett eredményre az az akció, hogy a tervezett vidéki rádió leadó állomás Északmagyarország metropolisában, Miskolcon állíttassék fel.”²² A külföldi propagandáról megtudjuk, hogy lengyel, holland, finn, észt és olasz kapcsolatokat ápoltak, csoportokat fogadtak. A közlekedés fejlesztéséről (a lillafüredi állami erdei vasútról, a Miskolc–Diósgyőr–Lillafüred–Miskolc belterületének buszforgalmáról, a villamosról) többet megtudunk, mint a városi közgyűlések jegyzőkönyveiből. A „turistaság” a két háború közötti időszak generációi számára életelemmé, életérzéssé vált.

Az idegenforgalom és egy adott város megismertetése kapcsolatáról még 1939. március 18-án megjelent egy dokumentum-együttes, amely már tekintettel volt „a megváltozott viszonyokra”. Az idegenforgalmat gátló tényezők, akadályok között olvassuk a „háborús hangulatot, amely miatt senki sem mer túl messzi menni hazájától”, de a „politikai averziók” mellett komoly szerephez jutottak a „megcáfolhatatlan híresztelések, a szájpropaganda és egyéb, az utazási idegenforgalmi hangulatot rontó tényezők.”²³ Tehát 1939-től elkezdődött előbb egy háborús időszakkal terhes, másrészt, s a háborút követően egy új politikai gondolkodással terhelt időszak, amely az idegenforgalmat törölte egy város, így Miskolc imázsformáló elemei közül. (A háborús években megjelent „Miskolci útmutató” viszont tartalmaz egy különleges fejezetet. Ez Miskolc érdekességeiről szólva kifejti, hogy „Miskolcnak különösebb nyelvjárása nincsen. Meséi, mondái nincsenek, de azért sok érdekessége van, amikről hallunk ugyan, de eredetét nem igen ismerjük.” Ezek közül megismerjük vázlatosan a miskolci kapuk történetét, a 999 csizmadia és a miskolci kocsonya legendáját, olvashatunk a Jézus kútjáról, a város fejező pallosairól, a forgó hídról, amelyik nem forog, a Vörös templomról, amely nem vörös (ez a Szent Anna templom) és a városról, amelyre azért ragadt a 28-as szám, mert a vasúti közlekedés hőskorában az átmenő vonatok ennyi percet álltak az itteni állomáson.)

A háborús káreltakarítást, az újjáépítést követően ismét városkalauzok és útmutatók jelentek meg a legkorábban. Ezeknek – a város rövid történeti ismertetésén túl – elsődleges feladata a változások dokumentálása volt. A változások társadalom- és várospolitikai, városépítészeti és a tulajdonviszonyokat, a régi hagyományokat (pl. utcaelnevezéseket) alapvetően megváltoztató jellegűek, a város struktúrájának egészét érintőek voltak. „A közigazgatásilag Miskolchoz csatolt Diósgyőr, Hámor, Hejőcsaba, Görömböly és Szirma községekkel a város lélekszáma annyira megnövekedett, hogy hazánk második városává lett és az utolsó tíz év alatt annyit fejlődött, mint azelőtt 100 év alatt sem” – írja a városkalauz 1956-ban, kiemelve, hogy „a felszabadulás tényével szükségsszerűvé vált a mai kor szellemének meg nem felelő utcanevek megszüntetése. Ezáltal kb. 250 utcanév változott meg és ez a lakosság körében a több évtizedes megszokás következtében nehezen megy át a köztudatba.” A kiadványnak kimondottan is egyik fő célja az, hogy bevezesse a köztudatba az új elnevezéseket.²⁴

Az 1950-es években, pontosabban az 1950-es éveket követő néhány évtizedben, a korábbi kereskedő-polgár város ipari-munkásvárossá kívánta alakítani arculatát. Bár nem a magyar Ruhr-vidékről esik már szó, nem is Felsőmagyarország fővárosa, hanem olyan ipari központ és munkás város, amely Magyarország második számú települése, s a rang-

²² B.-A.-Z. m. Lt. IX. 201. lkt. sz. n./1930. Ügyvezető alelnöki jelentés az idegenforgalmi eseményekről c. anyag kézirat közgyűlési előterjesztésre.

²³ B.-A.-Z. m. Lt. IX. 201. lkt. sz. n./1934. „A megváltozott viszonyok miatt milyen feladatok várnak az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalra? Bizalmas, kelt 1939. március 18.”

²⁴ *Bánhelyi Gy.*, 1956. 3–4.

sorban – csaknem mindenben – Budapest után sorolják be. Kohászváros, amely ezt kifejezésre juttatja megváltoztatott városcímerében is. Az 1960-as évekre az „átépülő városok példája” lesz. A városkép (valós és átvitt értelmű) megváltoztatása azért is indokolt, mert „különös Miskolc helyzete. Nincs magyar nagyváros, amelynek fejlődését annyira eltorzította volna a kapitalizmus, nincs olyan város, amelyet az első öt éves terv hibái annyira sújtottak volna, mint éppen Miskolc városát” – hangzott el 1957-ben azon a konferencián, amely az iparfejlesztés miatt felduzzasztott várost kívánta „emberszerűen befogadóképessé” tenni.²⁵ Miskolc imázsát az adta, hogy „népgazdasági tényező” lett, ahol 250 000 embernek kellett munkát, lakást, s egy olyan életmódot biztosítani, amely példája lehet a szocialista városfejlődésnek (városfejlesztésnek). Érdekesen viszonyul ehhez az idegenforgalom, amelynek láttatni kell a megváltozott környezetben az átalakuló várost. A Miskolcra szóló útikönyvek az 1960-as években így fogalmazzak: „Korunk idegenforgalmi szemlélete sokban eltér a korábbi nemzedékekétől. Az idegenforgalom ma hatalmas, széles tömegek népmozgalma, mint gyakran szoktuk emlegetni: a jelenkor »népvándorlása«. Ma már nemcsak a szoros értelemben vett »üdülő«, »vakációzó« közönség utazik, a mai idegenforgalom nem néhány tízezer anyagi jólétben élő, unatkozó ember kedvtelése, mint évtizedekkel ezelőtt. A ma embere kitágult érdeklődéssel néz körül a világban, s mikor új tájakat, városokat lát meg, az ott zajló élet egésze érdekli, annak minden vonatkozásában. ... Ilyen szempontból pedig Miskolc egyike a legérdekesebb, korunk nagy ütemű fejlődését leginkább példázó magyar városoknak. Hogyan alakult át a hajdani, viszonylag kis Avas-alji város nagyvárossá. ... Nem véletlen, hogy Miskolcon alakult ki a legtöbbet emlegetett magyar üdülőhelyek közé tartozó Lillafüred és Miskolc-Tapolca.”²⁶

Miskolc tehát az 1960–1970-es évekre nemcsak spontán módon keletkezett (a régít megtartó), hanem tervszerűen, tudatosan alakított „márkaképpel” rendelkezik: az ország kiemelkedő, kellemes, üdülésre alkalmas környezettel rendelkező ipari nagyvárosa. Az 1980-as évekre tovább „egyszerűsödik” a város minősítése „az ország egyik legnagyobb gyár- és bányavárosa, – lélekszámát tekintve pedig – az ország második városa. De miként alakult ki ez a kép három évtized alatt, s mi volt a kényszerítő erő abban, hogy a régi toposzok eltűntek, a város imázsa pedig nem a vártak megfelelően alakult, hiszen a „második város” egyben „koszos, kormos gyárváros” is lett. A történész 1982-ben készült magyarázata elfogadható: „A nehézipar új nagyvárosának lakónegyedei közé ipari körzetek ékelődtek. A közigazgatás egyesítése a széttagolt városrészek szerves kapcsolatának csak a kereteit teremtette meg. Felmérhetetlen anyagi és szellemi erőfeszítést igényelt a hirtelen óriássá nőtt iparváros sokoldalú fejlesztése. ... Munkaalkalmat elsősorban az állami tulajdonba vett gyárak és bányák biztosítottak. Mindent megelőzőt tehát a gyors ütemű iparfejlesztés és a tömeges lakásépítés igénye.”²⁷ A városfejlődés ekkor látható üteméből prognosztizálni lehetett az elkövetkezendő negyedszázadot. A század elején városi képeslapokon volt látható az Avas és a város külső megjelenése, ahogy az akkoriak ezt elképzelték. Miért ne lehetett volna az 1980-as években láttatni a 21. század elejének „Miskolc-képét”? Az ezredforduló Miskolca pedig nemcsak a tervezők asztalán, a statisztikusok előrelátásában, hanem a várostörténetek optimizmusában is megfogalmazódott, „kikristályosodott”. Eszerint: „... megvalósul a helybeliek régi álma, a földalatti gyorsvasút, és akkor a Széchenyi, Kazinczy utca nagy része sétálóutca lesz. A 21. század küszöbén Miskolcnak minden bizonnyal ki kell lépnie a Szinva szűk völ-

²⁵ Horváth B., 1958.

²⁶ Csorba Z., 1960. k. 5–7.

²⁷ Dallos A., 1982. 33–36.

gyéből, hogy a táj mind több szépségét megőrizve kitárulkozzék majdani 300 000 lakójának. A nehézipar metropolisza és a körzetébe tartozó száz település adja majd az országnak az építőanyag-ipar gyártmányainak 10%-át, a bányászat 13%-át és a kohászati termékek egynegyedét.”²⁸

Ezzel szemben az 1980-as évek végének, 90-es évek elejének gazdasági változásai – az elképzelt városképhez viszonyítva – katasztrofálisan érintették Miskolcot. A főbb, vagy korábban meghatározó iparágai visszafejlődtek, a kohászat és a gépipar tevékenysége minimálisra csökkent, más ipari üzemeké megszűnt, amelyeket már nem lehetett pótolni. A korábbi ipari-gazdasági struktúra összeomlott, ugyanakkor megjelentek a piacgazdaság új intézményei, elkezdődött egy új struktúra, új intézményrendszer kialakulása. A gazdaság strukturális átrétegződése viszont megkívánta az új városarculat, egy új imázs kialakítását.

Még nem volt „látványosan tetten érhető” az ipari struktúra tarthatatlansága, a várható „összeomlás”, amikor a városarculat-városkép átalakítása nagyon erőteljes támogatást kapott. Ez látványosan a főutca építészeti képének megváltozásában mutatkozott meg (az ún. 80-as évek városrehabilitációs tömbmunkálatai, a kutatás-tervezés-kivitelezés szintjén), de emögött egy gondolkodási szerkezetváltás húzódott meg. Az egykori homlokzati díszeitől, elemeitől megfosztott, „letisztított” épületek felújítása, s – lehetőleg – eredeti megjelenésükben való visszaállításuk már valóban a „polgárváros” arculatának a hagyományos nyugalmat árasztó, de felfokozottan lüktető megjelenésű sétálóutca kialakítása irányába hatott. A „harmonikus polgárváros” megteremtése – az építészeti gondolkodásában – visszavezethető az 1980-as évekre.

Aztán a 90-es évektől az új városi struktúra és annak képviselői „szülik” meg a századforduló, vagy a következő évszázad „harmonikus polgárvárosá”-nak képét. A város Európának ebben a térségében a Kassa–Miskolc tengelyre építve megfogalmazza újfajta regionális szerepét, feladatkörét is. A 20. század végére elkészül az új városmarketing, Miskolc fejlődésének-fejlesztésének koncepciója. Napi tanúi vagyunk, hogyan állnak össze az új városkép elemei formai és tartalmi vonatkozásaival együtt.

²⁸ Dallos A., 1982. 36.

FORRÁSOK

- B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1906. (Miskolc város Polgármesteri Hivatalának iratai.)
B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1917. (Miskolc város Idegenforgalmi Hivatalának iratai.)
B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1925. (Miskolc város Levéltárában elhelyezett őrzemények gyűjteménye.)
B.-A.-Z. m. Lt. IX. 201. (A Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara iratai.)

IRODALOM

- Bánhegyi Gyula*
1956 Miskolci Kalauz. Miskolc, 3–4.
- Csorba Zoltán (szerk.)*
1960 Miskolc. Budapest, 5–7.
- Dallos Attila*
1982 Miskolc. Budapest, 33–36.
- Dobrossy István*
1995 A városi törvényhatóság harca Miskolc egyetemi várossá fejlesztéséért. (1906–1949) Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophica, II. Miskolc, 65–76.
- Földes Lajos*
1942 Miskolci útmutató. Miskolc, 11–13.
- Fügedi Márta*
1991 A miskolci polgárok 18. századi lakáskultúrájához. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 27. 169–177.
1996 Borsod megye népe a millenniumi kiállításon. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XXXIII–XXXIV. 349–363.
1999 Reprezentáns szerepkörbe emelt népcsoportok a századforduló népművészet-képében. (Habilitációs értekezés tézisei). Miskolc
- Gencsi Samu*
1906 Miskolcz város jövője. Miskolcz, 5–7.
- Halmay Béla*
1936 Miskolc idegenforgalmi központ lett. (In: Miskolci kirakat.) Miskolc
1937 Miskolc trianoni Magyarország fővárosa. (In: Miskolci kirakat.) Miskolc
- Horváth Béla (szerk.)*
1958 Miskolc városrendezési kérdései. Miskolc
- Iglói Gyula*
1992 Miskolc 19. századi városrendezési tervei és építési szabályzatai. Miskolc
- Körtvélyesi Erzsébet (főszerk.)*
2000 Vendégváro láttnivalók Miskolcon. Miskolc
- Láng Ottó*
1897 Miskolczi Almanach. Miskolc, 3–6.

Lévay József

1897 Előszó a Miskolczi Almanachhoz. (In: Miskolczi Almanach.) Miskolc

Lippay Béla

1910 Miskolczi Kalauz. Útmutató Miskolcz törvényhatósági jogú város és közvetlen környéke területén. Miskolcz, 46–48.

Mikszáth Kálmán

1930 Önként hull ölébe Miskolcznak az országos súly és hatalom, amely a Felvidék fővárosát joggal megilleti. Reggeli Hírlap, április 6.

Petercsák Tivadar

1994 A képes levelezőlap története. Miskolc

Szabó Zoltán

1938 Cifra nyomorúság. A Cserehát, Mátra, Bükk földje és népe. Budapest, 263–274.

Szendrei János

1886–1911 Miskolc város története és egyetemes helyirata. I–V. Miskolcz

Terplán Zénó

1956 Miskolc város és a műszaki egyetem. Borsodi Műszaki Élet, 3–4. szám. 1–7.

1958 A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem. Borsodi Szemle, 1. szám. 71–74.

1970 A Nehézipari Műszaki Egyetem 20 esztendeje. Miskolc

Zsámboki László (szerk.)

1991 Műszaki Egyetem. Miskolc

Zsedényi Béla

1929 Miskolc szellemi élete és kultúrája. Miskolc

DIE ROLLE DES FREMDENVERKEHRS IN DER GESTALTUNG DES STADTBILDES IN MISKOLC

Die Verfasser sind einst Mitarbeiter des Ottó Hermann Museums gewesen, sie waren Museologen auf dem Gebiet der Ethnographie und der Geschichte. Es erschienen zahlreiche gemeinsame Studien von ihnen auf dem Gebiet beider Wissenschaftszweige bzw. auf dem Grenzgebiet dieser. Die hier vorliegende Studie erscheint zwar unter gemeinsamem Namen, doch ist sie eine Ehrenbezeugung vor dem Andenken Márta Fügedis, die sich zu einer besonderen Aufgabe entschloß. Aus der traditionellen ethnographischen Umgebung, der Welt des Dorfes, „heraustretend“ machte sie jetzt die Großstadt zum Schauplatz ihrer Untersuchungen. Sie analysierte, wie der Fremdenverkehr ab der Zeit des ungarischen Millenniums das Antlitz einer Ortschaft formte. Ihre frühere Studien befaßten sich mit der Frage, wie die Entdeckung der Matyós (Bewohner von Mezökövesd und Umgebung - der Übersetzer) für den Fremdenverkehr das „Weltbild“, das Denken und die Tracht dieser Gruppe beeinflussten. Kann der Fremdenverkehr eine Großstadt entdecken oder ruft die Großstadt den Fremdenverkehr zur Hilfe um ihre engere und weitere Umgebung mit dem über sich entwickelten Bild bekanntzumachen? Sie kommt zu der Schlußfolgerung, daß der Fremdenverkehr für eine gute Stadtführung Mittel bedeuten kann, Gegenstände, Werke, Gebäuden, die bebaute und die natürliche Umgebung und ihre unterschiedliche Beschaffenheit in den

Mittelpunkt des Interesses zu stellen. So ist die Entwicklung und die Formung des Images einer Gemeinde ein kontinuierlicher Prozeß. Im Falle von Miskolc sind im heutigen Stadtbild Elemente aufzufinden, die auf eine jahrhundertealte Vergangenheit zurückweisen, doch zahlreiche Elemente und Komponenten sind das „Geschöpf“ des 20. Jahrhunderts. Auch das letzte Jahrzehnt des 20. Jahrhunderts schuf sein einzigartiges Stadtbild, das über eine harmonische Bürgerstadt des folgenden Jahrhunderts spricht, und auch darüber, daß in diesem Raum Europas die mehrere Jahrhunderte alte Beziehung von Kassa und Miskolc sich mit neuem Inhalt füllt. In dieser Studie durfte der Mitverfasser die Rolle und die Aufgabe der Zusammenfassung übernehmen.

† Márta Fügedi–István Dobrossy